

La reproducció en miniatura d'una fragata de guerra, procedent de les antigues escoles de nàutica de Mataró, propietat de l'Ajuntament mataroní, des del 1937 és en dipòsit al Museu Marítim de Barcelona. Joaquim Llovet la documenta tot seguit.

LA MAQUETA DE LA FRAGATA DE GUERRA DE L'ANTIGA ESCOLA DE NÀUTICA DE MATARÓ

El Museu Marítim de Barcelona, que l'any passat va celebrar els 75 anys de la seva fundació, conserva, entre les peces d'interès històric, una reproducció en miniatura d'una fragata de guerra, procedent de les antigues escoles de nàutica de Mataró, que és propietat de l'Ajuntament de la nostra ciutat.

LES ESCOLES DE NÀUTICA DE MATARÓ¹

Abans que tot, farem una breu síntesi d'aquestes escoles mataronines. La primera s'obrí a l'any 1781 i deu anys més tard hom disposà la seva agregació a l'escola d'Arenys de Mar. Per contra, l'any 1798, l'ordre fou en sentit contrari, és a dir: que l'escola d'Arenys passés a incorporar-se a la mataronina. Per albergar la nova escola resultant, la Confraria de Sant Elm de mariners de Mataró féu aixecar una casa de dos còssos en terrenys de l'antiga drassana, al carrer de Sant Felicià, i dotà el centre escolar amb material idoni per al seu funcionament. Però abans d'acabar el mateix any, una reial ordre disposà que tant Mataró com Arenys de Mar, tinguessin la seva pròpia escola de nàutica.

Ignorem fins quan durà l'escola mataronina. Allò que sí sabem és que a l'any 1821 s'anà cap a habilitar la «casa nàutica» per restablir-hi l'escola, sota la protecció de l'Ajuntament, com així es féu.

Però potser fou per poc temps, perquè l'any 1829, l'Ajuntament de Mataró demanà al rei el trasllat de l'escola d'Arenys de Mar a Mataró. El rei no ho aprovà, però va autoritzar la reobertura a Mataró de l'escola suprimida el 1792, segons que llegim. Aquesta nova escola s'inaugurà l'any següent, també sota la protecció municipal, i, per concessió reial, rebé subvenció de la Junta de Comerç de Barcelona, del dret de periatge. El 1850 hagué de tancar com a conseqüència de la reestructuració que, per reial decret, es féu dels estudis de nàutica a tot l'Estat espanyol.

El 1868 la Junta revolucionària de Mataró –dins l'anomenada Revolució de Setembre– prengué l'acord de restablir l'escola de nàutica local. Però fins dos anys després no es pogué obrir, cosa que es féu en l'edifici de la comandància de Marina, que era el local que abans ocupava l'escola. Poc després (1871), s'anà cap a l'agregació d'aquesta escola a l'establiment lliure de segon ensenyament que l'Ajuntament –a l'empara d'un decret del gener de 1869–, sostenia a les Escoles Pies de Santa Anna, només que les assignatures de pilotatge i maniobra es donarien en el local d'aquella comandància. Aquesta nova situació acadèmica va tenir poca durada a causa de la normativa estatal aprovada l'any 1874 en matèria de centres d'ensenyament i d'estudis nàutics. El nostre Ajuntament tornava a insistir, l'any següent, en la reposició de l'escola de nàutica a la ciutat, però res més en sabem.

EXAMEN
TEORICO PRACTICO,
 QUE LA REAL ESCUELA DE NAUTICA
 DEL GREMIO DE MAREANTES
 DE LA
CIUDAD DE MATARÓ,
 ESTABLECIDA EN EL EDIFICIO
 QUE CONSTRUYÒ EN SU ASTILLERO PROPIO,
CELEBRARÁ
 el dia **11** de Septiembre de **1798**
 A LAS 9 DE LA MAÑANA Y 4 DE LA TARDE,
 SIENDO SU JUEZ CONSERVADOR EL MI-
 nistro de la Provincia D. JOSE DE MELLA,
 T MAESTROS
 Primero el Teniente de Fragata graduado Don
 José Baralt, y Segundo el Alférez de la misma
 Don José Bassó.

Los Alumnos que se expresan á continuacion, que son todos del cargo del Segundo Maestro Don José Bassó satisfarán, (por ballarse examinados antes de la abertura de la Escuela, los que estan á cargo del Primero) á lo que se les preguntare en los ocho libros de los Elementos Geometricos de Euclides, Geometria, Trigonometrias plana y esferica, segun el Tratado de Fernandez, Cosmografia, Geografia, y Navegacion.

Con licencia : Mataró Por JUAN ABADAL Impresor.

Programa d'exàmens de l'Escola de Nàutica de Mataró.
 Any 1798 (Propietat de Fills d'August Ribas de Mataró).

«...los demás enseres, como la fragata, etc., pertenecientes al gremio de Mareantes de esta Ciudad».⁴

Tancada l'escola, l'any 1850, tots els estris van romandre en el mateix local, que també ocupava la comandància de Marina, al carrer de Sant Felicià.

El 1868 es torna a fer esment de la fragata, en ocasió que a la Junta revolucionària de Mataró, en resoldre reobrir l'escola de nàutica a la ciutat, se li presenta el dubte de qui era la propietat del model de fragata que existia en aquella comandància, de quan hi havia hagut l'escola.⁵ Més tard, desaparegut l'ensenyament nàutic a la ciutat d'una manera definitiva, la maqueta de fragata va romandre a la comandància de Marina, però no hi fou pas oblidada. Se sap que l'any 1878 la fragata fou restaurada pel caporal de mar Pere Pons i Mirambell, segons en fa un elogi la premsa de l'època.⁶

Més endavant, el 4 de març de 1890, el rei, i en el seu nom la reina regent, disposà la cessió a les escoles mataronines de tots els efectes de l'escola de nàutica de Mataró, a excepció del model de fragata, que havia d'ésser lliurat a l'Asil Naval de Barcelona.⁷

Òbviament, aquesta decisió no agradà als mataronins. Tot seguit, el seu alcalde, Marcel·lí Roca, s'adreçà al ministre de Marina, exposant-li que en suprimir-se la comandància de Marina havia quedat en poder de l'ajudantia del mateix ram, entre altres objectes:

«...una pequeña fragata en mal estado, regalada y destinada por la Junta de Comercio de Barcelona, según noticia, para los alumnos de la Escuela de Náutica».⁸

Roca també explica al ministre que la fragata només podia tenir valor per a Mataró, com a record d'aquella extingida escola i de la preponderància de la seva marina. Li demanava, per tant, la cessió en propietat de la fragata a l'Ajuntament, o, si més no, de tenir-la en dipòsit. El rei i en el seu nom la reina regent, accedí a aquesta petició, concedint la fragata a l'Ajuntament de Mataró, tot modificant en aquest sentit la R.O. del 4 de març abans esmentada.⁹

En la relació dels efectes de l'escola que, en data de 29 d'abril de 1890, foren lliurats a l'Ajuntament, s'hi descriu:

EL MODEL DE FRAGATA

Abans ens hem referit a la inauguració, l'any 1798, d'una escola de nàutica a Mataró, en un casal que la confraria de mariners de la ciutat féu aixecar en terrenys de la drassana, i que la mateixa confraria tingué cura de proveir del material necessari per a l'ensenyament del pilotatge. Ara, afegirem que aquest material consistí en instruments nàutics, cartes, mapes, taules, bancs, rellotge i també una maqueta de fragata i la taula per assentar-la. Sabem que el cost d'aquesta fragata fou de 461 lliures 1 sou 10 diners, i el de la taula 59 lliures, 17 sous 6 diners, i igualment que el 1810 es pagaren 49 lliures per canons, curenyes i demés pel mateix model d'embarcació.²

Quan l'escola cessà la seva activitat, tots aquests materials quedaren en el seu local, propietat del gremi de mar. A les gestions per reobrir el centre l'any 1821, l'Ajuntament arribà a un acord amb els zeladors d'aquell gremi, a fi que facilitessin la «casa nàutica» amb tots els útils escolars,³ i és de creure que amb ells aniria compresa la fragata. Ho diem perquè en la següent nova etapa del centre que s'inicià el 1830, en un inventari del seus efectes, aixecat el 1844, entre altres coses, s'hi consigna:

La fragata de l'Escola de Nàutica de Mataró
(Foto Museu Marítim de Barcelona).

«Un modelo de Fragata algo deteriorada del aparejo y casco, completo de velamen con su bandera nacional con escudo, colocado sobre una mesa giratoria de madera».¹⁰

Aquest model fou instal·lat a l'Arxiu municipal, al segon pis de la Casa de la Ciutat. Precisament, Josep Manén, que era l'arxiver d'aleshores, deixà constància d'aquest fet al seu dietari, al mateix dia i any, tot afegint que la fragata era:

«lo tipo de las fragatas que asistiren al combat de Trafalgar y model de la fragata anomenada *Santa Maria de la Cabeza*».¹¹

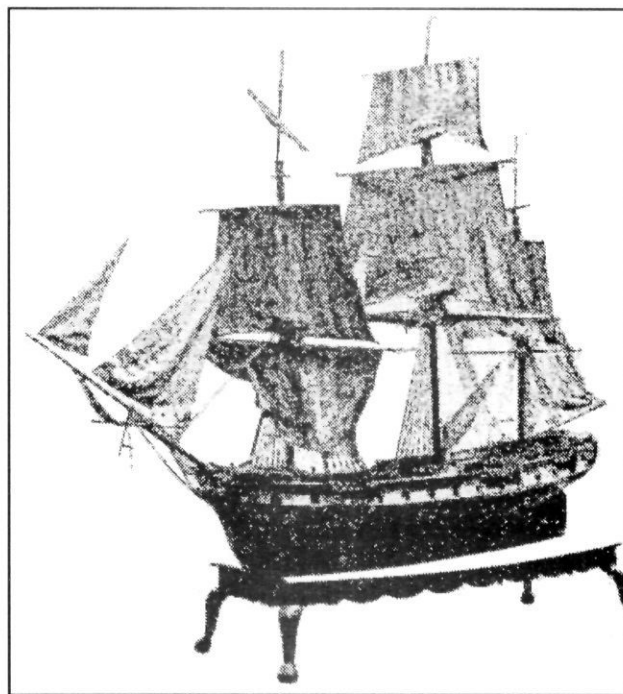
Remarquem que aquesta és la primera vegada que trobem que es dóna nom a la fragata. D'on ho treié Manén?¹²

Seguidament, hom procurà de restaurar novament el model. El 13 de maig següent l'Ajuntament aprovà un dictamen destinant 250 pessetes per als materials i treballs a esmerçar en aquesta restauració.¹³ El mataroní Llorenç Andreu –un antic capità de la marina mercant–, amb l'ajut d'altres marins, s'encarregà de dur-la a bon terme i de deixar el vaixell degudament aparellat.¹⁴

L'any 1893 un periodista barceloní visità l'Arxiu municipal de Mataró i en referir-se a la fragata també li dóna el nom de *Santa Maria de la Cabeza*, i encara afegeix que aquesta nau havia format part d'una expedició que anà l'any 1775 a l'estret de Magallanes per aixecar uns mapes de la zona. Aquest periodista, no justifica, però, tota aquesta informació.¹⁵

El model de fragata romangué així conservat a l'Arxiu municipal, fins que a l'any 1930 fou traslladat a l'immoble del Carreró, que avui ocupa el Museu Municipal, potser formant part del projecte de reorganització que hom desitjava fer aleshores del museu i arxiu de la ciutat.¹⁶

Més endavant, pel març de 1933, l'Institut Nàutic de la Mediterrània, que havia estat creat a Barcelona sota els auspicis de la Generalitat de Catalunya, amb el propòsit de formar un museu marítim, va demanar a l'Ajuntament de Mataró la cessió de la fragata (a la petició se'n diu corbeta) amb destinació a aquell futur museu. L'Ajuntament, presidit per l'alcalde accidental Jaume Recoder i Esquerri, d'acord amb el dictamen de la comissió

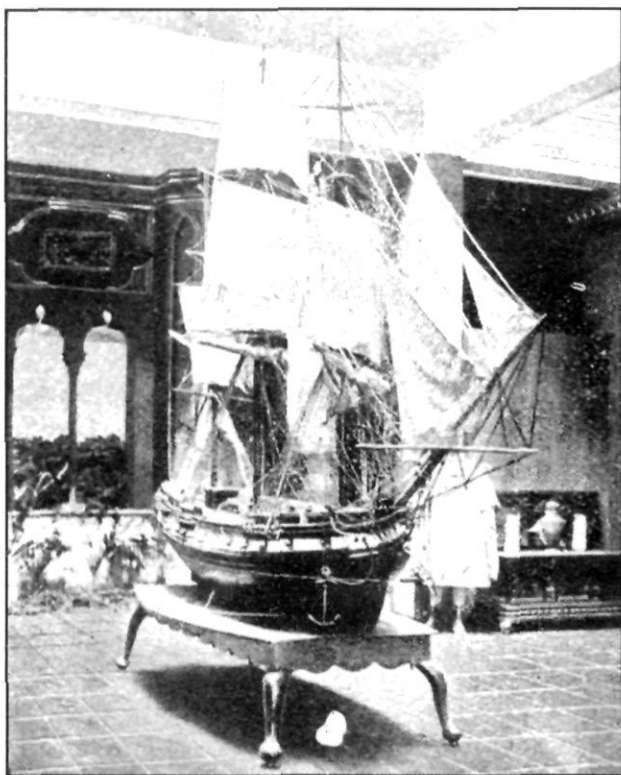
de Foment, va resoldre no accedir a aquesta petició, tot argumentant la negativa amb aquests termes:

«En el Museu Marítim nostre model no seria més que un de tants exemplars del passat de la Marina Catalana, i en el Museu Municipal de Mataró és el testimoni únic d'un passat que no es pot deixar en oblit».¹⁷

En el seu dictamen, la comissió de Foment expressava també la seva voluntat d'augmentar els fons del Museu municipal, tan bon punt estigués instal·lat en el local que no trigaria a tenir l'Ajuntament, és a dir, el casal de l'actual Museu Municipal, al Carreró.¹⁸

Dins d'aquest corrent en pro d'un museu local, l'any 1934, per les fires de Mataró, s'organitzà l'anomenat Pavelló de la Ciutat, a l'edifici de la Casa de Cultura que la Caixa d'Estalvis de Mataró acabava d'aixecar a la plaça de Santa Anna. Aquest pavelló consistí en una exposició d'objectes d'interès artístic i arqueològic local, i en el lloc central de la mostra, hi fou instal·lada la fragata de l'antiga escola de nàutica de Mataró, a la contemplació del públic visitant.¹⁹

Però, pocs anys després, el 1937, durant la Guerra Civil, interessat al Museu Marítim de Catalunya d'augmentar els seus fons, va demanar a l'Ajuntament de Mataró la cessió del model de fragata, i altres objectes de tema marítim que posseís. Aquesta vegada, l'Ajuntament, presidit per Ramon Molist i Valls, com a alcalde accidental, va

El model de fragata de l'antiga Escola de Nàutica de Mataró, al Pavelló de la ciutat, Casa de Cultura de la Caixa d'Estalvis de Mataró. Fires de l'any 1934 (Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Mataró. Obras Sociales [s.d.]).

D'acord amb això, el 8 del mateix mes se signà un contracte entre un representant de l'Ajuntament i el delegat de la Generalitat de Catalunya a aquell museu, mitjançant el qual l'Ajuntament de Mataró cedia el model de fragata al Museu Marítim de Catalunya, en qualitat de dipòsit *sine die*. Entre altres clàusules, el Museu Marítim s'obligava a retornar el model a l'Ajuntament de Mataró si ho demanava, i a restaurar la fragata per tenir-la en condicions d'exposició al públic.²¹

Acabada la Guerra Civil, per disposició de les autoritats del nou règim, el Museu Marítim de Catalunya, que s'havia instal·lat a les drassanes reials de Barcelona, passà a pertànyer a la Diputació Provincial, amb el nom de Museo Marítimo de Barcelona, i en ell va quedar el model de fragata propietat de l'Ajuntament de Mataró, on roman encara.²²

Tornarà algun dia a la nostra ciutat, al seu Museu Municipal?

Joaquim Llovet

resoldre, el 2 de març del mateix any, fer lliurament de la fragata de l'extingida escola de nàutica a aquell museu, amb caràcter de dipòsit.²⁰

NOTES

1.- Aquest resum és extret de JOAQUIM LLOVET, *Mataró. Dels orígens de la vila a ls ciutat contemporània* (Mataró 2000), 228-229, 344-345. Veg. també FRANCESC COSTA I OLLER, *Mataró liberal. 1820-1856* (Mataró 1985), 311-312.

2.- Tot això segons uns apunts de l'historiador Josep M. Colomer, extrets d'un llibre de la Confraria de Sant Elm de mariners de Mataró, avui no localitzable, que agraïm a la seva filla, Minerva Colomer.

3.- Arxiu Municipal de Mataró (=AMM), Acords, 5 març 1821.

4.- AMM, Negocis, 27 novembre 1844.

5.- Biblioteca Popular de la Caixa d'Estalvis Laietana, Fons Mataró, «1868. Junta provisional revolucionaria de Mataró. Actas», 14 octubre 1868. El fet que l'escola i la comandància ocupessin el mateix local, degué donar lloc, amb els anys, a confondre la propietat de la fragata.

6.- *El Mataronés*, 15 setembre 1878.

7.- AMM, C-0011-01 bis.

8.- AMM, C-0011-01 bis. Remarquem que l'alcalde Mataró fa la fragata com un regal de la Junta de Comerç de Barcelona, però d'això no se'n té cap dada.

9.- AMM, Acords, 8 abril 1890 i C-0011-01 bis.

10.- AMM, C-0011-01 bis, «Relación de los efectos de la extinguida Escuela de Nàutica de esta ciudad que por disposición de las RR.OO. de 4 y 29 de marzo fueron entregados por esta Ayudantía».

11.- AMM, «Diari de Joseph Manen», 29 abril 1890.

12.- És possible que en restaurar-la, l'any 1878, haguessin tingut present les característiques de la *Santa Maria de la Cabeza*.

13.- AMM, Acords, 13 maig 1890.

14.- *El Semanario de Mataró*, 31 maig 1890; *Diario de Mataró y su Comarca*, 7 octubre 1908.

15.- LUIS GARCÍA DEL REAL, «Mataró», *La Ilustració Catalana*, núm. 304 (Barcelona 1893), 78. Se sap que una fragata reial anomenada *Santa Maria de la Cabeza* féu als anys de 1785 a 1786 el seu darrer viatge d'exploració a l'estret de Magallanes, per aixecar-hi unes cartes marines.

16.- AMM, Acords, 11 i 16 juny 1930; C-0011-01.

17.- AMM, Acords, 19 abril 1933; C-0011-01.

18.- AMM, C-0011-01.

19.- *Diari de Mataró*, 19 i 26 maig 1934.

20.- AMM, Acords, 2 març 1937.

21.- Signaren el conveni Albert Puig i Marquès, conseller de Cultura de l'Ajuntament de Mataró i Ferran Arranz i Casaus, delegat de la Generalitat del Museu Marítim de Catalunya. (AMM, C-0011-01). La reproducció d'aquest document pot veure's a CRISTINA FERRÉS I PUIGVERT, «Notícia de l'Arxiu Municipal de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 13 (1982), 45.

22.- Núm. d'inventari MMB 727.